

שמחות ותוגות

מעין אוטוביוגרפיה, מעין ממוארים; הדברים עברו עריכה, וניכרת בהם נימה של יראת-כבוד. קאזאלס מוצג, או מציג את עצמו, ללא הרבה הפתעות, כפטריוט נלהב, כמוזיקאי בעל קריירה אחת-בדורה, אדם שהכיר גם את המלכה ויקטוריה וגם את ג'ון קנדי, וביניהם—כל מי שהיתה לו חשיבות כלשהי בדורו ובמקומו. כל אלה מצויים, כמובן, בספר זה, אך לא מהם חמדתו. יש בו מתכונתה של אוטוביוגרפיה, ומי שתכונה זו מהלכת עליו קסם מלכתחילה ימצא גם כאן את המירקם השרירותי, המהימן, של אניקדוטות אקסצנטריות, וידויים אישיים מאד, בדיחות, מראות.

אוהביו של קאזאלס ימצאו בין אלה שני סיפורים נפלאים: "זה לי שמונים שנה שאני נוהג להתחיל את יומי באותה דרך", הוא מספר. "אין זו שיגרה מיכנית, אלא צורך חיוני לחיי היום-יום שלי. ניגש אני אל הפסנתר ומנגן שני פרלודים ופוגות מאת באך. לא אוכל להעלות בדעתי לנהוג אחרת. זוהי מעין תפילה, שתהא הברכה שרויה בבית". ועוד הוא מספר איך בעודו נער טייל עם אביו, מנצח-מקהלה כפרי, בחנויות שליד הנמל הישן ברצלונה, ותוך כדי נבירה בגלוי תווים ישנים התגלגלו לידי הסוויטות לוויולונצ'לו-סולו של באך. עד אז לא היו ידועות כמעט, והוא מספר איך המלים עצמן השרו עליו קסם בל-יתואר; איך ליטף את הדפים; איך הדיפה החנות הישנה ריח קלוש של ים; איך הלך הביתה ופתח את הכרך, ומשך שתיים-עשרה השנים שלאחר-כך שקד עליו מדי-יום, עד שאזר עוז לבצען בציבור כמו שהן, כחטיבה אחת, והיה הצ'לן הראשון שעשה זאת; איך הפכו לו הסוויטות האלו "מוסיקה המוקדשת ביותר, קורנת בנוגה של היקום והשירה".

קאזאלס הוא איש פאתטי ונרגש, וכמעט

אגמון, דן אלמגור או חיים חפר, הוכח בעליל כי יסודותיו איתנים יותר, יציבים יותר. ספק בידנו אם יש במדינתנו המתפתחת הרבה אובייקטים כדאיים להשקעה יותר מכשרונו הסאטירי של מר קישון. המנוח עזריאל קרליבך הימר עליו לפני 23 שנה ב"מעריב", ולא הפסיד. כיום תיאטרון "הביי-מה" מהמר על פאראפראזה שלו למעשה רומיאנו ויוליה, וחזקה עליו שלא יפסיד אף הוא. גם "הספריה לעם" של הוצאת "עם עובד", שהימרה על עיבודו המחודש של "עין-כמונים" שמלפני 18 שנה, יצאה נש-כרת.

אמיץ דולניקר, עסקן כושל ומזקין ונלעג מנאמני "תנועת העבודה", זה "השועל" במרכאות כפולות ומכופלות ב"רומן הסאטירי" שבידינו, נקלע בשעה של ליקוי-מאורות ל"לול תרנגולות" הקרוי עין-כמונים, כפר-עולים נידח ושכוח-אל בקצה גבולה הצפוני של מדינת-ישראל, מאוכלס מיני אנשים מתמיהים בתמימותם החשוכה. שם עסקנו הסנילי מפתח פעילות ארגונית ענפה וסבוכה שיש בה כדי להזכיר, ממישור רציני מעט יותר, את פעלתנותו של נפוליאון בונאפרטה באי אַלבה בימי גלותו שם בשנת 1814. ערימת המצבים המגוחכים המתגבבת לעינינו פרק-פרק אפשר לפרשה כ"סאטירה פוליטית נוקבת על משחק הדמוקרטיה בהווי הציבורי המיוחד של חיינו", כנאמר בשער הספר. מכל-מקום, היא גודשת את 213 עמודיו של הספר וממלאה אותם "סיטואציות קומיות". ניתנת האמת להיאמר כי עד לעמוד 50 או 60 אכן יימלא פינו שחוק. מכאן והלאה יש לשחוקנו, לעתים קרובות יותר ויותר, צליל מאונס כלשהו, אם אין אזננו מטעה אותנו. יש הרגשה שאפשר היה למצות את הענין, בהצלחה, ב-100 עמודים לערך.

במובן ידוע אולי מר קישון הוא "השועל" האמיתי במקרה שלפנינו וקהל-הרבבות של קוראיו הוא "לול התרנגולות". כל זמן שהוא מפיל בנו חללים מתוך יכולת מקצועית וידיעת-הענין מוכנים אנו למחול לו על כוונותיו הזדוניות להרג סיטוני.

מ.ח.

* פאבלו קאזאלס: שמחות ותוגות (הירהוריים, כפי שסופרו לאלברט א. קאהן / 1970); תרגום: אביבה בית-צורי; הוצאת רשפים, 1972; 185 עמ' + 30 עמ' תצלומים.

אין בו שנינות כלל. מוצאו ממשפחה ומפפר שתיאורם נראה כהתגלמות-בפועל של ציבי-ליזציה אמיתית: ישרה עד-תום, חמה, מעו-דנת, מלאת חשיבות. בגיל צעיר מאד היה לבן-חסותו של הרוזן דה-מרפי, אחד המצו-ינים בבני-דורו, ובכך מתחילים קשריו עם שורה ארוכה של אנשי-מעלה. הוא מספר על אירופה שמלפני מלחמת-העולם הראשו-נה, על קונצרטים קאמריים בטרקליני-מלוכה בבריסל, מדריד, סנט-פטרסבורג, לונדון, וינה; על רעב בפאריז, על ידידות עם קרייז-לר, הגאון העליו והמעודן, עם איסייה, עמנואל מור, באואר, סאראסאטה, אלפאנו, שוייצר; והוא מספר איך שב לקאטאלוניה בהיותו בשיא הצלחתו הבינלאומית, כדי להתישב בה ולהקים בה, בכוחו ובכספו, תזמורת מעולה מבני המקום, ולהפוך את ברצלונה למרכז של מוסיקה ערה, מצוינת. השנים בהן חי ועבד באינטנסיביות מרובה בפרובינציה שלו, עד שנת 1936, נחשבו בעיניו המוצלחות והחשובות שבחייו. הרג-שתו במחיצת עצמו מלאה פשטות והרמוניה; הוא מחפב חברה, הוא נמרץ ובעל תודעה חברתית חזקה. כל מקום שהוא נמצא בו נעשה תוך זמן קצר מרכז של מוזיקה ורגשות חמים. לכאורה הסיפור ידוע מפדי שיוכל עוד להיות מעניין באמת—ואף-על-פי-כן, כאשר הוא נחשף מבעד לסיפוריו הקטנים של קאזאלס עצמו, יש בו משהו שאין לו תחליף.

הצחוק בספרות הישראלית

שני חלקים בספר הזה: האחד, מבוא קטן (13 עמ') על מקומם של מושג הצחוק ודומיו בתולדות העיון האסתטי; השני, שהוא גוף הדיון, תיאור מפורט של מקומות אחדים

* חביבה שוחט-מאירי: על הצחוק בספרות הישראלית / מבוא כללי ופרקי עיון ביצירות א.ב. יהושע, נתן זך, יהודה עמיחי; ספרי פרס לאה גולדברג לעידוד מחקר השירה העברית (תשל"ב) / ספריית פועלים, 1972; 160 עמ'.

ביצירות של שלושת הסופרים הנזכרים בכותרת, מקומות שלדעת המחברת ובעלי-המובאות שלה יכולים להיחשב פיקחיים, או שנונים, או מצחיקים וכל כיוצא באלה.

מבחינתו של הקורא לוקה חיבור זה בכל מה שיכול להמאס על בר-דעת את הקריאה במחקרי ספרות ושירה. הוא סטנדרטי, מקר-טע על קביים של סגנון אקדמי-כביכול, גטול כל ענין, גטול אפילו רצון לעניין. אם לא גטען על חיבור זה שהוא מיותר לגמרי הרי זה משלש סיבות: ראשית, ספק אם ספר כלשהו יכול להיות מיותר לגמרי; שנית, הספר שלפנינו נכתב והוגש כדיסרטציה, ומכאן שאי-מי ודאי יצא ממנו נשפר; ושלישית, אפשר להפיק מידה של תועלת מן המבוא הכללי, שבו סקירה נקיה, זהירה ורגילה לגמרי על כיוונים אחדים בתולדות העיון האסתטי שנושאם הוא הצ-חוק. זו סקירה חלקית-להבהיל, כמובן מאליו, חסרת כל חן ויכולת אינטגראטיבית; מכל-מקום, יש בה כדי לסייע ביד הקורא המבקש לתכנן את חומר-הקריאה שלו בנושא זה.

על עצם העיון ביצירות של יהושע, זך ועמיחי יש לומר, קודם-כל, דבר שאמירתו מתבקשת לגבי כל עיון ממין זה. הוא מוכרח להיות מצוין, בעל סגנון ותנופה, מקורי, סינתטי ולא אנאליטי (בדרך-כלל), כדי שיהיה בקריאתו עונג כלשהו; שאם לא כן, יש בו ריח של שיעור אכזרי בספרות יפה. על אחת כמה וכמה כאשר הנושא איננו עיון ספרותי סתם אלא "הצחוק בספ-רות הישראלית" (איזה שם!). והנה, למר-אית-עין אכן נעשמה כאן מלאכה שלמה, עטופה בכל הגיבונים האפשריים של ניתוח חשוב—"אינרציה", "אפיפורה", "אוניפי-קציה", "טנור" ו"והיקיל" (דווקא!), "מורפור-לוגיה" ועוד. מלאכה לא בלתי-מלומדת, אך רחוקה מהיות מלומדת באמת; ארץ-ישימון. ומעבר למראית-העין יש אדישות, בינוניות: עוד ספר, עוד דוקטוראט, עוד פרס. אין זה רע, אין זה טוב, אין זה אפילו מיותר לגמרי; רק משעמם. וכאמור, "פרס לאה גולדברג לעידוד מחקר השירה העברית".